

*Л. М. Сідак,
кандидат філософських наук, доцент,
доцент кафедри культурології Національного
юридичного університету ім. Ярослава Мудрого
Д. Ю. Метеджси,
студент 1-го курсу Інституту прокуратури
та кримінальної юстиції Національного
юридичного університету імені Ярослава Мудрого*

МОРАЛЬ І ПРАВО ЯК ГОЛОВНІ РЕГУЛЯТОРИ СУСПІЛЬНИХ ВІДНОСН В СИСТЕМІ НАЦІОНАЛЬНОГО ВИХОВАННЯ

Суспільство – це соціальна система, яка включає людей та їх об'єднання, у процесі взаємодії яких виникають відносини, що потребують упорядкування, яке здійснюється завдяки спеціальним регуляторам. Такими регуляторами є соціальні норми, а саме: релігійні, моральні, правові, політичні, економічні, корпоративні, звичаї тощо. Усі вони тісно взаємодіють між собою, але особливе місце серед них займають право і мораль.

Вже багато століть філософи та правознавці досліджують взаємозв'язок моралі і права як головних соціально значущих регуляторів суспільних відносин, адже саме моральні і правові норми мають суттєвий вплив на суспільство, визначають напрям його розвитку.

Між правом і мораллю існують як спільні, так і відмінні риси. Відмінність полягає, зокрема, і в тому, що моральний закон здійснюється людиною добровільно, а правовий – забезпечується примусом, тобто покликаний подолати спротив окремих суб'єктів суспільства. Крім того, нерідко виникає конфлікт між правом та мораллю. Це спостерігається, наприклад, коли норма закону, прийнята з урахуванням мотивів доцільності або для забезпечення інтересів окремих суб'єктів соціальних відносин, суперечить прийнятим і поширеним у суспільстві моральним принципам. Наприклад, норма про обов'язкове попередження державних органів про злочин суперечить моральним принципам, які засуджують доносительство. Поведінка людей у ситуації такого конфлікту різниться і залежить від багатьох факторів, зокрема від правової та моральної культури. Наприклад, за часів Другої світової війни європейці виказу-

вали євреїв або дезертирів тому, що цього вимагав закон. Але нерідко люди, навіть ризикуючи життям, переховували, рятували людей «поза законом», а це означає, що моральні принципи мали більшу силу мотивації, аніж усвідомлення норми закону.

Право і мораль мають спільний родовий предмет регулювання – відносини між людьми, спільну мету – встановлення порядку в суспільних відносинах; можуть збігатися за змістом, коли норми права закріплюють норми моралі (наприклад, моральну норму «не можна красти» повторює відповідна заборона у Кримінальному кодексі).

Право і мораль мають єдину духовну природу, єдиний ціннісний стрижень – справедливість. Навіть у класовій державі норми права були вираженням справедливості, на якій ґрунтуються норми моралі. Останні, у свою чергою, обумовлювалися матеріальним і духовним розвитком суспільства.

Крім того, і право, і мораль виконують забезпечують досягнення компромісу між інтересами індивіду, групи і суспільства, сприяють збереженню стабільності й рівноваги у суспільстві завдяки нормативному характеру, тобто формують норми, що визначають межі свободи суб'єктів, і є засобами втілення справедливості. Взаємодія норм права і норм моралі у процесі правотворчості проявляється у тому, що норми права повинні враховувати норми моралі, прийняті у суспільстві, являти собою формально (офіційно) визначену міру справедливості. Інакше кажучи, моральні принципи є джерелом юридичних норм, отож право в широкому розумінні є моральним феноменом. Наприклад, заборона вбивства – це насамперед моральна заборона, а потім уже правова.

Тому норми права змінюються і розвиваються під впливом норм моралі. Дане положення можна підтвердити на прикладі явища корупції. Сьогодні корупція визнана однією з головних проблем у нашій державі, яка загрожує функціонуванню усього державного апарату та розвитку суспільства. Розуміння цього почалося із морального осуду, прагнення реалізації принципу справедливості тощо. Саме моральним осудом корупції можна пояснити підвищений інтерес суспільства до скандалів в «Укроборонпромі» або з так званими «діамантовими прокурорами».

Згідно з чинним Законом України «Про запобігання корупції», корупція – це використання особою наданих їй службових повноважень чи пов'язаних з ними можливостей з метою одержання неправомірної

вигоди або прийняття такої вигоди чи прийняття обіцянки/пропозиції такої вигоди для себе чи інших осіб або відповідно обіцянка/пропозиція чи надання неправомірної вигоди особі або на її вимогу іншим фізичним чи юридичним особам з метою схилити цю особу до протиправного використання наданих їй службових повноважень чи пов'язаних з ними можливостей.

Проаналізувавши праці науковців, які досліджували питання боротьби з корупцією, можна побачити повторювані твердження, що корупцію не можна подолати. Якщо так, тоді виникає питання: навіщо з нею боротися? На це питання відповів Т. Гоббс, який вказує не те, що процвітання корупції може призвести до міжусобиць в країні, а як наслідок – до руйнування держави.

Більшість вважає, що головною причиною корупції є економічне становище країни, але такі науковці, як О. Сахань, Т. Бельска, І. Владленова, І. Христич, не погоджуються з цим твердженням. На їх думку, головною причиною корумпованості всієї країни є низький рівень морального виховання. М. Ценко, С. Тузіков у статті «Деякі аспекти морального виховання молоді в сучасній Україні» зазначають: «Моральність і моральна культура формуються через цілеспрямований процес освіти, виховання й самовиховання, в якому значну роль відіграють суспільство і держава, важливим завданням яких має бути створення та забезпечення умов для духовного розвитку кожної людини». Але якщо ці умови не забезпечуються, то відбувається деформація моральної культури, а разом з тим і правової культури. Наприклад, коли майбутній юрист бачить безкарність чиновників, прокурорів, суддів та бездіяльність правоохоронних органів, то він звикає до цього і перестає оцінювати ці явища як аморальні.

Підсумовуючи вище викладене, доцільно зауважити, що вирішити проблему корупції можна шляхом виховання в молоді стійкої неприязні до будь-яких видів і форм корупції в усіх сферах життєдіяльності суспільства. У цьому може допомогти свідоме, серйозне, системне вивчення науки етики на усіх рівнях освіти. Не даремно етику розглядають як практичну філософію, яка дає основні сенсожиттєві орієнтири. Тому вивчення етики може стати важливим фактором підтримання правопорядку в суспільстві, виховання ціннісних орієнтацій, які сприятимуть гармонійному розвитку особистості і усуненню конкуренції правових та моральних норм.

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ ЮРИДИЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ЯРОСЛАВА МУДРОГО

Кафедра культурології

СУПЕРЕЧНОСТІ ВЗАЄМОДІЇ МОРАЛІ І ПРАВА В СУЧАСНОМУ УКРАЇНСЬКОМУ СУСПІЛЬСТВІ

**Матеріали
Всеукраїнської науково-практичної конференції
30 травня 2019 року**

Харків
«Право»
2019

Редакційна колегія:

А. П. Гетьман – д. ю. н., професор, заслужений діяч науки та техніки України, академік НАПрН України, проректор з наукової роботи НЮУ ім. Ярослава Мудрого;

В. О. Лозовой – д. філос. н., професор, завідувач кафедри культурології НЮУ ім. Ярослава Мудрого;

Н. В. Маслак – к. ю. н., асистент кафедри кримінального права №1 НЮУ ім. Ярослава Мудрого, приватний нотаріус ХМНО Харківської області;

Ю. А. Меліхова – к. ю. н., доцент кафедри культурології НЮУ ім. Ярослава Мудрого;

О. В. Прудникова – д. філос. н., доцент, доцент кафедри культурології НЮУ ім. Ярослава Мудрого;

Л. М. Сідак – к. філос. н., доцент, доцент кафедри культурології НЮУ ім. Ярослава Мудрого, секретар редколегії;

Т. М. Слінько – к. ю. н., доцент, завідувач кафедри конституційного права України НЮУ ім. Ярослава Мудрого;

О. А. Шумейко – к. філол. н., доцент, доцент кафедри культурології НЮУ ім. Ярослава Мудрого

Суперечності взаємодії моралі і права в сучасному українському суспільстві : матеріали Всеукр. наук.-практ. конф., 30 трав. 2019 р. / Нац. юрид. ун-т ім. Ярослава Мудрого. – Харків : Право, 2019. – 200 с.

ISBN 978-966-937-725-8

Збірник містить наукові статті та тези наукових доповідей з питань філософії права, соціальної філософії, етики, правознавства, зокрема кримінального, конституційного, аграрного, екологічного права, кримінології, медицини, а також соціології, педагогіки та актуальних проблем юридичної освіти і морально-правового виховання особистості як складових системи національного виховання в сучасних умовах соціокультурного розвитку.

Для викладачів, докторантів, аспірантів, студентів гуманітарних закладів вищої освіти.

УДК 17+177: 340.12

© Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого, 2019

© Оформлення. Видавництво «Право», 2019

Маслак Н. В., Скрипник Р. В.
ДЕКРИМІНАЛІЗАЦІЯ ОБІГУ КАНАБІСУ В УКРАЇНІ:
МОРАЛЬНИЙ АСПЕКТ 101

Фоменко Л. К.
СПІВВІДНОШЕННЯ МОРАЛЬНОГО І ПРАВОВОГО АСПЕКТУ
МЕДИЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ: ФІЛОСОФСЬКИЙ КОНТЕКСТ 105

Тематичний напрям 3.

ПЕРСПЕКТИВИ ВЗАЄМОДІЇ МОРАЛІ І ПРАВА В УКРАЇНІ

Кисельов М. М.
МОРАЛЬ І ПРАВО В ЕКОЛОГІЧНІЙ ЕТИЦІ 109

Маслак Н. В.
МОРАЛЬНІ ТА ЗАКОННІ ПІДСТАВИ ПРАВА
НА ВІДМОВУ В ЮРИДИЧНІЙ ПРОФЕСІЇ 115

Корнієнко Г. С.
МОРАЛЬ І ПРАВО В АГРОБІЗНЕСІ 120

Байрачна Л. К.
КОНСТИТУЦІЙНО-ПРАВОВА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ
ЯК ІМПЕРАТИВ ДІЯЛЬНОСТІ ОРГАНІВ ПУБЛІЧНОЇ ВЛАДИ 123

Гізімчук О. О.
МОРАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНИЙ АСПЕКТ ДІЯЛЬНОСТІ
ЗАКОНОДАВЧОЇ ОХОРОНИ АВТОРСЬКИХ ПРАВ 127

Середа О. В., Пацюра І. В.
МОРАЛЬНІ ЗАСАДИ ЯК ГАРАНТІЯ ІСНУВАННЯ
ПРАВА В СУСПІЛЬСТВІ 129

Сідак Л. М., Алісва А. В.
РЕАЛІЗАЦІЯ ПРИНЦИПУ СПРАВЕДЛИВОСТІ
У РІЗНИХ ГАЛУЗЯХ ПРАВА 132

Меліхова Ю. А., Черний В. С.
ЄВРОПЕЙСЬКІ ЦІННОСТІ В СТРУКТУРІ УКРАЇНСЬКОГО
СУСПІЛЬСТВА ТА ЇХ МІСЦЕ У ПРАВОВІЙ СИСТЕМІ УКРАЇНИ 134

Тематичний напрям 4.

МОРАЛЬНЕ І ПРАВОВЕ ВИХОВАННЯ ЯК СКЛАДОВІ СИСТЕМИ НАЦІОНАЛЬНОГО ВИХОВАННЯ

Ценко М. Б.
ПРО ЕТИЧНИЙ СВІТОГЛЯД МАЙБУТНІХ ЮРИСТІВ 139

Сідак Л. М., Метеджи Д. Ю.
МОРАЛЬ І ПРАВО ЯК ГОЛОВНІ РЕГУЛЯТОРИ СУСПІЛЬНИХ
ВІДНОСИН В СИСТЕМІ НАЦІОНАЛЬНОГО ВИХОВАННЯ 143

Ценко М. Б., Морозов Я. І.
ВПЛИВ ОСВІТИ НА ФОРМУВАННЯ ДУХОВНОСТІ
МАЙБУТНІХ ЮРИСТІВ 146

Бурлука О. В.
ЦІННІСНА ОРІЄНТОВАНІСТЬ ОСОБИСТОСТІ
ЗА ДОПОМОГОЮ САМООСВІТИ 149

Шумейко О. А.
ЗНАЧЕННЯ ЕСТЕТИЧНОЇ КУЛЬТУРИ ДЛЯ ДУХОВНОГО РОЗВИТКУ
ТА МОРАЛЬНО-ПРАВОВОГО ВИХОВАННЯ ПРАВНИКА 151

Тітомир О. С.
ПРИРОДНО-ПРАВОВЕ РОЗУМІННЯ ПРАВА ЯК ІДЕЙНА
ОСНОВА ПРАВОВОГО І МОРАЛЬНОГО ВИХОВАННЯ 155

Тузиков С. А.
ДЕЯКІ МЕТОДИ МОРАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНОГО ВИХОВАННЯ
ОСОБОВОГО СКЛАДУ ЗБРОЙНИХ СИЛ УКРАЇНИ
ТА СПІВРОБІТНИКІВ ПРАВООХОРОННИХ ОРГАНІВ 159

Пивоваров В. М.
КОМУНІКАТИВНА КОМПЕТЕНТНІСТЬ У МОРАЛЬНО-
ПРАВОВОМУ ВИХОВАННІ ОСОБИСТОСТІ ЮРИСТА 164

Лисенко О. А.
РОЛЬ МОВИ В МОРАЛЬНО-ПРАВОВОМУ ВИХОВАННІ СТУДЕНТІ 168

Беленок О. А., Мацко-Демиденко І. В.
СОЦІАЛЬНИЙ ПРОСТІР ЖИТТЄВОГО
САМОВИЗНАЧЕННЯ КИЇВСЬКИХ СТАРШОКЛАСНИКІВ 172

Чумак Т. М.
МОРАЛЬНО-ДУХОВНЕ ВИХОВАННЯ ПІДРОСТАЮЧОГО
ПОКОЛІННЯ НА УРОКАХ УКРАЇНСЬКОЇ ЛІТЕРАТУРИ 177

Середа О. В.
ГАРМОНІЯ ПРАВА І МОРАЛІ В БОГОСЛОВ'Ї ТА ПРАВОВІЙ
ДУМЦІ МИТРОПОЛИТА АНДРЕЯ ШЕПТИЦЬКОГО 182

Черемський М. П.
МИСТЕЦТВО ЯК ШЛЯХ ДО ПОДОЛАННЯ
СУПЕРЕЧНОСТЕЙ В СУСПІЛЬСТВІ 186

Слюсаренко Т. О.
ДУХОВНО-МОРАЛЬНІ ЦІННОСТІ ЯК ОСНОВА
КОНЦЕРТНОГО РЕПЕРТУАРУ КОБЗАРІВ-БАНДУРИСТІВ 191